

Ольга Романюк,
директор Публічної бібліотеки
імені Лесі Українки м. Києва

НОТАТНИК З ВІЛЬНЮСЬКИХ БІБЛІОТЕК

ЗНАЙОМСТВО з діяльністю бібліотек м. Вільнюса, з яким Київ пов'язаний дружніми стосунками та традиційною історичною співпрацею, відбулося в рамках дводенного робочого візиту відповідно до Міської цільової програми зміцнення та розвитку міжнародних зв'язків на 2015–2018 рр.

Вільнюс зустрів нас в аеропорту сонячною погодою і приязними усмішками колег – представників міської мережі публічних бібліотек, з якими від перших хвилин знайомства зав'язалася жвава бесіда і виникло відчуття, ніби ми давно і досить близько знайомі.

Перший візит був до Вільнюської центральної міської бібліотеки (ЦМБ). У фойє нас зустрічала директор бібліотеки Р. Гражина, яка показала приміщення закладу, ознайомила з його діяльністю.

Бібліотеку три роки тому модернізували, що сприяло розширенню її функцій, створенню комфортних умов для роботи користувачів і працівників. Архітектор С. Дагеліс, який очолював роботи з оновлення простору книгозбірні, шукав баланс між функціональністю і репрезентативністю, наприклад, оформив вікна у вигляді розгорнутих книжок, створив багато місця для спілкування та творчості. Нині приміщення бібліотеки має площу 1 тис. м². Під час капітального ремонту, на який з міського бюджету виділили 5 млн литовських литів, було добудовано другий і третій поверхи, встановлено ліфт. І сьогодні бібліотека, що обладнана сучасними зручними меблями, комп'ютерною та мультимедійною технікою, є повноцінним громадським центром, майданчиком для проведення конференцій, досліджень, навчання та спілкування.

Фонд бібліотеки, який налічує близько 100 тис. пр. документів, щомісячно поповнюється новою літературою. У книгозбірні є великий виставковий стелаж з найсвіжішими книжковими новинками. 17 тис. унікальних мистецтвознавчих видань та музичних треків пропонує своїм відвідувачам відділ мистецтв. У комп'ютерному класі обладнано 14 стаціонарних робочих місць, проводяться також безоплатні курси комп'ютерної та інтернет-грамотності.

Конференц-зала ЦМБ до послуг різноманітних вільнюських спільнот і товариств.

Цікаво, що у структурі бібліотеки відсутній відділ науково-методичної роботи. Розробляє інструкції та проводить навчальні семінари відповідний відділ Литовської національної бібліотеки імені Мартінаса Мажвідаса.

Бібліотека має електронні читанки та широкий асортимент логічних ігор, які кожен може взяти у тимчасове користування за абонементом. У планах – придбання 3D-принтера.

Заклад відчинений для жителів та гостей Вільнюса в робочі дні з 9-ї до 19-ї години, в суботу – з 10-ї до 17-ї години.

Публічні бібліотеки столиці Литви беруть активну участь у проектно-грантовій діяльності. Вільнюське міське самоврядування, куди бібліотеки надсилають свої проекти, наймає експертів, які розглядають подані заявки та пишуть висновки щодо кожного проекту. На відібрані для реалізації проекти виділяються грантові кошти.

За підтримки міського самоврядування ЦМБ у 2016 р. реалізувала проект зі створення мобільного додатку *VilniusGo* (www.vilniusgo.lt), метою якого стало інформування найширшої аудиторії про природне середовище, історичну та культурну спадщину Вільнюса. До цього додатку ввійшло понад 300 відомих та маловідомих об'єктів (наприклад, бункери, сучасні твори мистецтва). За його допомогою можна отримати інформацію в будь-який час і в будь-якому місці.

Мобільний додаток *VilniusGo* надає корисну інформацію про 300 об'єктів природного середовища, історичної та культурної спадщини Вільнюса, а також про маловідомі об'єкти, віддалені від центру міста. Кожен, хто встановить додаток на свій гаджет, має можливість отримати доступ до інформації про найближчий до його місця перебування об'єкт (зображення та основні відомості про нього), допомагає швидко і легко ділитися враженнями від візиту на обраний об'єкт із друзями та родичами через інтерфейс із *Google+* та *Facebook*.

Питання автоматизованого бібліотечно-інформаційного забезпечення бібліотек є надзвичайно актуальним для українських книгозбірень. Тому дуже пізнавальною і важливою для нас стала зустріч з генеральним директором UAB «*Asseco Lietuva A. Sermokas*» – компанії з інформаційних систем та розроблення програмного забезпечення, що впроваджує новітні технології в національних, публічних і спеціальних бібліотеках. Було презентовано концепцію литовської інтегрованої бібліотечно-інформаційної системи (*LIBIS*). Це програмне забезпечення, що дало змогу створити зведений електронний каталог та використовувати модулі: інформаційного пошуку (*OPAC*), комплектування, управління інформацією (включно з управлінням потоками ділової документації), поточної і ретроспективної бібліографії, архіву електронних ресурсів, ретроконверсії карткових каталогів, обслуговування користувачів (бібліотеки видають єдиний квиток користувача *LIBIS*, завдяки якому можна звертатися до послуг усіх книгозбірень, що входять до системи *LIBIS*), видавництва, міжбібліотечного абонементу тощо. Нині це програмне забезпечення повністю використовують 61 публічна бібліотека, 10 – музейних та 4 – державного значення. Впро-

ваджується ця система і в інших інституціях (наприклад, у бібліотеках Конституційного і Верховного Судів).

Концепцію *LIBIS* було розроблено з ініціативи Литовської національної бібліотеки імені Мартінаса Мажвідаса ще в 1994 р. Міністерство культури країни зобов'язало бібліотеку організувати і координувати роботу з проектування *LIBIS* і створити для цього у своїй структурі окремий підрозділ. У 1996 р. уряд Литовської Республіки затвердив державну програму створення *LIBIS* на 1996–2008 рр. Розроблення оригінального програмного продукту потребувало багато часу та інвестицій, але дало змогу краще пристосувати його до специфіки бібліотек Литви.

З метою навчання студентів цю програму впровадили у Вільнюському та Шауляйському університетах. На основі *LIBIS* було створено спеціальну програму *MOBIS* для бібліотек загальноосвітніх шкіл та гімназій.

Улітку 1998 р. почала функціонувати перша підсистема зведеного каталогу, в якій міститься понад 3 млн бібліографічних записів і в якій беруть участь деякі освітянські бібліотеки.

Участь у *LIBIS* дала змогу бібліотекам ліквідувати дублювання процесів каталогізації за допомогою створення системи розподіленої каталогізації, приєднатися до процесу створення банку даних національної бібліографії.

Литовська національна бібліотека імені Мартінаса Мажвідаса не тільки сприяє створенню комп'ютерних мереж бібліотек *LIBIS* і організовує навчання працівників бібліотек. У пошуках додаткових можливостей фінансування, враховуючи кризову економічну ситуацію в державі і прагнучи прискорити роботи з автоматизації публічних бібліотек, ще у 2009 р. вона подала заявку на одержання підтримки з боку структурних фондів ЄС для розвитку інтерактивних електронних послуг на замовлення та видачу видань і публікацій у публічних бібліотеках.

Успішне впровадження *LIBIS* у публічних бібліотеках Литви не вирішило всіх проблем інформаційного забезпечення жителів країни, оскільки тільки 40% філій публічних бібліотек у сільських місцевостях і маленьких містечках мали доступ до Інтернету. Крім того, навіть у тих бібліотеках, де він був, в т. ч. центральних, залишалося чимало проблем: бракувало техніки, робочих місць для користувачів, кваліфікованих фахівців. Тож необхідно було прискорити модернізацію цих закладів.

З цією метою Литовська національна бібліотека імені Мартінаса Мажвідаса разом із Міністерством культури Литовської Республіки у 2008–2011 рр. здійснили проект «Бібліотеки – прогресу». Основним його завданням було через зміцнення і використання можливостей книгозбірень домогтися, аби населення Литви, особливо в селі, а також ті особи, що належать до груп соціального ризику, значно ширше використовували інформаційні технології для отримання інформації та спілкування.

Кошти на здійснення проекту виділили Фонд Білла і Мелінди Гейтс, уряд Литовської Республіки

та компанія *Microsoft*, які подарували програмне забезпечення. В цілому Інтернет було встановлено в 900 філіях публічних бібліотек. Місцеві муніципалітети взяли зобов'язання забезпечити вільний доступ до Мережі та сприяти реалізації інших частин проекту (ремонт, меблі), а також забезпечити подальший розвиток цієї діяльності.

Повноправне членство в ЄС відкрило нові можливості. Зокрема, кошти структурних фондів ЄС сприяли реалізації проекту «Створення інтегральної віртуальної інформаційної системи Литви» (2005–2008 рр.). Спільно з Литовським художнім музеєм і Департаментом архівів Литви було створено банк даних оцифрованих об'єктів культурної спадщини, котрі зберігаються в бібліотеках, архівах і музеях (www.epaveldas.lt). Він містить понад 3 605 тис. оцифрованих сторінок оригінальних рукописів, газет, старих книг, метрик, літописів та інших документів, що мають історичну цінність.

У Вільнюсі діє 21 публічна бібліотека. Відповідно до мінімальних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками, одна бібліотека в місті обслуговує 20–30 тис. жителів.

Ми мали змогу відвідати муніципальні бібліотеки таких районів Вільнюса, як Антакальніс, Саулуте та Нова Вільна, де реалізується проект із бібліотерапії «Відкритість для дітей та сім'ї».

Рівень відвідування цих закладів досить високий, адже вони щомісяця поповнюються книжковими новинками. Фонд інформаційних ресурсів не закріплюється за абонементом або читальним залом. Та й читальних залів як таких немає. Користуватися бібліотечними ресурсами можна безпосередньо за виділеними робочими місцями, а книги, що не підлягають виносу за межі приміщення бібліотеки, мають спеціальні позначки на корінцях та в їх записах в електронному каталозі. Всі бібліотеки підключені до системи *LIBIS*, що дає їм можливість запозичувати записи на нові надходження. Якщо ж запис на якусь із придбаних книг відсутній у національному електронному каталозі, працівники бібліотеки створюють його самостійно та надсилають для перевірки фахівцями Литовської національної бібліотеки імені Мартінаса Мажвідаса.

Дизайн оновлених просторів бібліотек стриманий, стіни спокійних світлих тонів, меблі практичні та максимально комфортні для користувачів. Тут не змагаються за першість у номінації «здивувати» над'яскравими елементами дизайну чи нетрадиційними формами столів. Бюджетність і максимальна зручність – основні вимоги до бібліотечного інтер'єру.

Бібліотерапія – досить актуальний для публічних бібліотек Вільнюса напрям діяльності. Наприклад, Публічна бібліотека ім. Адама Міцкевича вже кілька років реалізовує проект «Літературна аптека», метою якого є сприяння читанню за допомогою використання цікавих та захопливих елементів бібліотерапії. Книги презентуються терапевтичним способом: до кожної додається прокоментований бібліотечний «рецепт» про корисний вплив її читання при певних станах: самотності, страху, відчаю, ін-

ших психологічних негараздах. Ці оригінальні стимули читання і позитивного ставлення до книг поширюються бібліотекарями не лише під час різноманітних книжкових фестивалів та виставок, а й в аптеках і поліклініках.

Вільнюська ЦМБ є координатором проекту «Відкритість для дитини та родини», в якому беруть участь 12 різних установ. Це дало змогу співпрацювати в довгостроковій перспективі над розв'язанням різноманітних соціально-психологічних проблем. Під час реалізації проекту інтерактивні групові заняття для дітей та підлітків, спрямовані на вирішення їх психосоціальних проблем, були перенесені у віртуальний простір. Віртуальну бібліотерапевтичну форму гри створено в результаті фокус-групових досліджень щодо потреби у зміні формату бібліотерапії. З огляду на важливість використання нових технологічних інструментів у щоденному житті підлітків було організовано бібліотерапевтичну службу із застосуванням елементів комп'ютерних ігор.

Технічне завдання зі створення віртуальної платформи для дистанційної онлайн-допомоги дітям і підліткам з поведінковими та емоційними розладами розробив працівник бібліотеки Нової Вільни Р. Веншкунієн. Цей вартісний проект було реалізовано за грантові кошти. Створений у результаті програмний ресурс, аналога якому немає в Литві, дає можливість учасникам бібліотерапевтичного сеансу не лише насолоджуватися своєю творчістю, використовуючи технологічні інструменти ресурсу, а й цілком анонімно вирішувати власні психологічні проблеми. Кожен віртуальний гравець бере участь у бібліотерапевтичних сеансах з використанням власного віртуального образу – «аватара». Під час сеансу учасники виражають свої емоції за допомогою модифікації інструментів платформи. Програма дає модератору можливість оперативно реагувати на емоційний стан учасника та надавати допомогу, залучаючи інших учасників, які діляться своїм досвідом та спільно шукають рішення. Психолог-модератор, як і члени групи, також має образ «аватара», що дає змогу емоційно зближуватися з присутніми на сеансі безконтактним способом, не порушуючи їх конфіденційності. У цьому випадку технологічні рішення дали можливість змінити стереотипний образ психолога.

Результати якісного оцінювання віртуальної бібліотерапії показали, що цільові групи мали позитивний досвід: вони навчилися краще розпізнавати власну та інші емоційні реакції, розуміти їх значення у взаємозв'язку, діяти спільно на рівні емоцій.

Публічна бібліотека Нової Вільни – одного з найбільш соціально неблагополучних районів Вільнюса, розташована на другому поверсі будинку культури. Під час нашого візиту тут панувала атмосфера занурення у творчість та читання. За великим круглим столом одна група дітей та підлітків старанно займалася художньою творчістю, інша, розмістившись півколом на кріслах-мішках, разом із психологом читала вголос короткі літературні тексти з поступовим переходом від читання до обговорення особи-

стих переживань та думок. Невелика кількість дітей сиділа за комп'ютерами або з власними гаджетами.

На базі бібліотеки у співпраці з ГО «Центр дітей та молоді» організовано дитячо-юнацький денний центр «Наші будиночки» для соціально вразливих дітей, підлітків та їх батьків. Окрім штатних працівників книгозбірні, дозвілля та бібліотерапію в цьому центрі забезпечують соціальний працівник і психолог, а за угодою з Міністерством соціальної політики для дітей організовано одноразове харчування.

Об'єднавши довкола себе зацікавлені установи та організації, використовуючи можливості сучасних технологій для проведення заходів з бібліотерапії, бібліотека забезпечує соціальну, освітню, інформаційну та психологічну підтримку груп ризику, сприяє формуванню навичок комунікації через організацію соціокультурних заходів, таким чином запобігаючи соціальному відторгненню цих людей.

В останній день перебування у Вільнюсі ми відвідали Литовську національну бібліотеку імені Мартинаса Мажвідаса – головний науковий бібліотечний заклад країни, який виконує також функції парламентської бібліотеки та книжкової палати і який можуть відвідувати всі громадяни без будь-яких обмежень. Відкрилася книгозбірня після восьмирічної реконструкції її старої будівлі у 2016 р. В результаті площа закладу збільшилась удвічі.

Роботи з оновлення будівлі обійшлися у 26 млн євро (744 тис. євро було отримано від структурних фондів ЄС). Бібліотека може прийняти одночасно близько тисячі відвідувачів, для яких створено 400 комп'ютеризованих робочих місць. Фонд інформаційних ресурсів налічує 6,5 млн пр. документів. Персонал нараховує 480 осіб.

У бібліотеці є кіно- і конференц-зал, телевізійна студія та студія звукозапису, музичні й художні простори, Науково-дослідний центр *Judaica*, Центр дитячої творчості.

Для користування ресурсами, що пропонуються на першому поверсі бібліотеки, реєстрація не обов'язкова. Приходь і читай, користуйся зоною Wi-Fi. Електронні ворота на вході в бібліотеку фіксують кожне відвідування. Для користування спеціалізованими читальними залами, музичними та художніми просторами, окремими залами для засідань, які можна безоплатно забронювати на дві години щоденно, а також сервісними послугами бібліотеки реєстрація обов'язкова.

У бібліотеці велику увагу приділено розвитку дитячої творчості та створенню умов для комфортної роботи батьків, що мають дітей дошкільного віку. В окремому обладнаному приміщенні «Іграшка» батьки можуть залишити своїх дітей віком від трьох до шести років під опікою бібліотекарів, які мають педагогічну освіту. Послуга безоплатна. Щоб скористатися нею, батьки чи опікуни мають звернутися в центр реєстрації, заповнити спеціальну анкету та підписатися під тим, що вони ознайомлені з правилами «Іграшки». А вони, є такими:

– у дитини має бути змінне взуття або шкарпетки;

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

- дітей в «Іграшці» не годують;
- їжа, напої та власні іграшки дитини мають бути залишені в шафах для зберігання власних речей відвідувачів на другому поверсі бібліотеки;
- батьки/опікуни повинні негайно забрати свою дитину, якщо: працівники відзначають симптоми захворювання дитини; дитина плаче і їй неможливо заспокоїти; дитина не слухається персоналу бібліотеки;
- дитину можна залишити в «Іграшці» не більше як на чотири години;

– дитину повертають лише тій особі, яка її привела. Послуга є платною – 2,03 євро за годину. Подібну послугу надають і в бібліотеці Шауляйського університету.

Розвиток литовських бібліотек свідчить про посилення їх ролі як центрів інтелектуального дозвілля, громадських, публічних і приватних просторів. Вивчення досвіду зарубіжних колег – це чудова можливість дізнатися про нове, що стимулює до інновацій і творчості, та адекватно оцінити власні досягнення й нереалізовані можливості. ■

КОНФЕРЕНЦІЇ. СЕМІНАРИ. ЧИТАННЯ

Олександр Кириленко,
канд. іст. наук, завідувач відділу,
Лілія Прокопенко,
канд. іст. наук, головний бібліотекар
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОРУМ «КОРОЛЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ 2018»

24 жовтня 2018 р. у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка (ХДНБ ім. В. Г. Короленка) відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Королєнківські читання 2018» за темою **«Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості»**. Організаторами заходу, що проходив за підтримки Міністерства культури України, були постійні партнери ХДНБ ім. В. Г. Короленка – Харківська державна академія культури (ХДАК) та Харківське обласне відділення (філія) ВГО «Українська бібліотечна асоціація». В роботі конференції взяли участь понад 100 фахівців з бібліотек, архівів та музеїв, викладачі закладів вищої освіти України з Харкова, Києва, Вінниці, Дніпра, Запоріжжя, Львова, Ніжина, Одеси, Полтави, Сум, Рівного, Старобільська та інших міст.

У межах «Королєнківських читань 2018» відбулися пленарне та три секційних засідання, тренінг «Бібліотека та музей як простір для розвитку неформальної освіти».

Відкрилася конференція привітанням від заступника міністра культури України Ю. Рибачука і вітальним словом начальника відділу літератури, читання та бібліотечної справи управління з питань мовної політики та літератури Міністерства культури України С. Сивокінь. З вітальним словом та доповіддю «Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка як центр освіти та саморозвитку особистості» виступила директор закладу, заслужений працівник культури України В. Ракитянська.

Під час пленарного засідання було заслухано доповіді: завідувача кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи ХДАК, д-ра наук із соціальних комунікацій І. Давидової «Шляхи трансформації когнітивного простору бібліотек»; голови громадського об'єднання «Міжнародний центр неформальної освіти», канд. філос. наук Л. Москаленко «Тенденції розвитку неформальної освіти в Україні (за результатами всеукраїнського онлайн-опитування)»; провідного наукового співробітника сектора публікації документів Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного Л. Касян «Аудіовізуальна Шевченкіана Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного: комплекс документів, присвячених життю та творчості Т. Г. Шевченка (тематика, типологія, шляхи репрезентації)»; генерального директора Одеської національної наукової бібліотеки (ОННБ) І. Бірюкової «Створення електронного інформаційного ресурсу "Старовинна гравюра у фондах Одеської національної наукової бібліотеки"».

На секції **«Бібліотеки, архіви, музеї – сучасні платформи самоосвіти та самовдосконалення»**, у програмі якої було заявлено 16 доповідей і виступів, розглядалися актуальні питання функціонування бібліотеки як соціального інституту в сучасному медіапросторі, зокрема в соціальних мережах; традиційні та інноваційні напрями діяльності бібліотек різних видів; сучасні (новітні) форми бібліотечно-інформаційного обслуговування, нові послуги; креативні проекти біблі-

Доповідає В. Ракитянська